

Rapport

efter kvalitetsgranskning av läsundervisningen
inom ämnet svenska för årskurs 7-9 vid
Klockarskolan i Sätters kommun

Innehåll

Inledning

Resultat

Allmänna undervisningskvaliteter

Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

Bakgrundsuppgifter om Klockarskolan

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7-9 under år 2011. Granskningen av Klockarskolan i Sätters kommun ingår i detta projekt.

Skolinspektionen har besökt skolor under våren och hösten 2011. Under denna period sker omfattande förändringar av regelverket på skolområdet. Utgångspunkten för Skolinspektionens granskning kommer att vara densamma oavsett om besöken sker på våren eller hösten, men bedömningarna kommer att göras utifrån olika regelverk. Redovisningen består av två delar, en som belyser allmänna undervisningskvaliteter och en som belyser ämnesspecifika undervisningskvaliteter. Frågeställningar och metod redovisas i slutet av denna rapport under rubriken Syfte och frågeställningar och Metod och material.

Skolinspektionen kommer vid sina bedömningar att utgå från skollagen (2010:800) och därtill hörande författningar, bland annat skolförordningen (2011:185) och förordningen om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 2010:37).

Förordningen om läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 1994:1) samt förordningen om kursplaner för grundskolan (SKOLFS 2000:135) ska under läsåret 2011/12 fortsätta att gälla för elever i årskurs 9 i grundskolan. Därmed utgår kvalitetsgranskningen från dessa författningar när det gäller årskurs 9.

Rapport

2012-02-27

2 (18)

Dnr 40-2011:1833

Klockarskolan besöktes den 29 november–2 december 2011. Ansvariga inspektörer har varit Joakim Norberg och Kristina Dhenstrand. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7-9 genomförs i sammanlagt 30 kommunala skolor och 10 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7-9 är genomförda redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. De skolor som ingått i granskningen bildar en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

På Klockarskolan observerades åtta lektioner. Varje observerad lektion bedömdes utifrån flera olika aspekter av kvaliteten på läsundervisningen. För varje aspekt finns en eller flera bakomliggande indikatorer vilka konkretiseras i ett observationsschema i form av goda exempel. Bedömningen av varje aspekt är ett medelvärde av bedömningen av aspektens indikatorer, dvs. av de som varit möjliga att observera under den aktuella lektionen.

Indikatorerna bedömdes på en skala 1-4:

1=huvudsakligen svag

2=fler svaga än starka sidor

3=fler starka än svaga sidor

4=huvudsakligen stark

Om ingen indikator för en aspekt kunde observeras bedömdes inte heller den aktuella aspekten.

Resultat

När det gäller slutbetyg i årskurs 9 för ämnet svenska vårterminen 2011 visar statistik från Skolverket att 97 procent av eleverna på Klockarskolan fick minst Godkänt (G). Fördelat per betygssteg fick 29 procent av eleverna betyget Godkänt (G), 45 procent Väl Godkänt (VG) och 23 procent Mycket Väl Godkänt (MVG). En jämförelse över tid visar att mellan åren 2005 och 2010 var andelen elever som fick minst betyget G i slutbetyg i svenska 96–99 procent. När det gäller riket som helhet fick 97 procent av eleverna minst G i slutbetyg i svenska år 2011, och för åren 2005–2010 var denna andel 96–97 procent.

När det gäller de nationella ämnesproven i årskurs 9 visar statistik från Skolverket att år 2011 erhöll 100 procent av de deltagande eleverna (102 stycken) på Klockarskolan minst Godkänt på provbetyget i svenska. Resultatet på riksnivå för andel deltagande elever som fick minst G på provbetyget detta år var 97 procent. När det gäller specifikt delprovet i läsförståelse nådde 30 procent av de deltagande eleverna upp till kravnivån för G, 49 procent kravnivån för VG och 21 procent kravnivån för MVG. Överensstämmelsen mellan resultatet på det nationella ämnesprovet i svenska och slutbetyget i svenska är, enligt Skolinspektionen, god. Inga markanta och omotiverade skillnader mellan dessa betyg har observerats.

Rektorn, speciallärarna och specialpedagogen uppger att skolan genomför så kallade screeningar av alla elevers läsförståelseförmåga i årskurs 7. Dessa screeningar genomförs med hjälp av det diagnostiska materialet DLS¹, där elevernas läsfärdighet beskrivs med hjälp av "stanine"-värden på en skala från 1 till 9 (där 1 är lägst och 9 högst). Hur skolan använder testresultaten beskrivs senare i rapporten under avsnittet Ämnesspecifika undervisningskvaliteter.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att måluppfyllelsen och studieresultatet är goda i ämnet svenska. Elevernas slutbetyg i ämnet svenska och resultaten från de nationella ämnesproven i svenska ger belägg för denna slutsats. Skolan genomför också, via diagnostiseringsmaterialet DLS, kartläggningar av elevernas läsförståelse.

Allmänna undervisningskvaliteter

Aspekter vid granskningen

- Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

¹ DLS är en förkortning för Diagnostiska läs- och skrivprov, och är ett diagnostiskt material som är avsett för analys av läs- och skrivfärdigheten hos klasser och enskilda elever.

Rapport

2012-02-27

4 (18)

Dnr 40-2011:1833

- Struktur och organisation
- Individanpassning, variation och utmaning
- Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward²

Trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren skapar en positiv atmosfär
- läraren bemöter eleverna med respekt och främjar respekten mellan eleverna
- läraren har positiva förväntningar på eleverna och elevernas självtillit
- läraren skapar motivation inför olika aktiviteter
- läraren involverar alla elever

Skolinspektionens bedömning

Lektionsobservationer visar att det finns en variation när det gäller i vilken grad lektionerna präglas av en stödjande och uppmuntrande lärandemiljö. På hälften av lektionerna råder ett motiverande och stödjande studieklimat. På övriga observerade lektioner behöver det motivationshöjande arbetet i undervisningen förstärkas. I elevintervjuer framkommer också önskemål om att läraren på vissa lektioner behöver arbeta mer med motivationshöjande insatser, för att stimulera och motivera eleverna med det innehåll som behandlas.

Vidare visar lektionsobservationerna att lärarna involverar alla elever på lektionerna, eftersom lärarna tilldelar eleverna olika muntliga eller skriftliga arbetsuppgifter som de försöker arbeta med. Eftersom det motivationshöjande arbetet kan utvecklas på vissa lektioner innebär det att eleverna inte alltid på dessa lektioner är engagerade och koncentrerade på de uppgifter de arbetar med.

På de observerade lektionerna råder en god studiero utan störande inslag. I elevintervjuerna ger dock eleverna uttryck för olika uppfattningar angående detta: en del elever framhåller att studieron oftast är god medan andra elever anser att det ibland kan vara lite stökigt på vissa lektioner i svenska.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö* uppvisar fler styrkor än svagheter. Styrkorna är att vissa lektioner präglas av ett uppmuntrande och stödjande lektionsklimat, att det råder en förhållandevis god studiero på lektionerna och att eleverna involveras på lektionerna med olika typer av uppgifter. Svagheter är att andra lektioner inte präglas av ett tillräck-

² Framåtsyftande vägledning i syfte att förbättra elevernas möjlighet att nå målen

ligt stimulerande och motiverande studieklimat, vilket medför att många elever inte förefaller särskilt motiverade och intresserade av arbetsområdet.

Struktur och organisation

Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten

- läraren genomför en genomtänkt lektionsstart
- läraren genomför en välstrukturerad lektion
- läraren ger tydliga förklaringar och instruktioner
- läraren kontrollerar att eleverna förstått förklaringar och instruktioner
- läraren gör ett tydligt och sammanfattande lektionsslut

Skolinspektionens bedömning

Lektionsobservationer visar att lektionerna har en inledning, en huvuddel med olika aktiviteter och en avslutning. De flesta lektioner inleds med att läraren berättar vad som kommer att behandlas på lektionen och vad eleverna ska arbeta med. Lektionerna avslutas ofta hastigt när lektionstiden håller på att ta slut. Inga lektioner innehåller dock inledningar där läraren exempelvis anger lektionens syfte och mål, och det är få lektioner där läraren tydligt anger dispositionen för lektionen. Inga av de observerade lektionerna innehåller avslutningar där elever och lärare till exempel tillsammans summerar upp lektionen eller kopplar tillbaka till syftet/målet med lektionen. På några lektioner förekommer det att läraren blickar framåt mot vad som kommer att behandlas på kommande lektion(er).

Lektionsobservationerna visar också att de inte är alltid som eleverna förefaller ha förstått lärarens genomgång eller instruktioner. Visserligen frågar läraren ibland eleverna om något är oklart eller om det är något de inte förstått. Eleverna börjar emellertid ganska ofta fråga varandra vad som menas, eller det uppstår en diskussion i klassen mellan elever och lärare om hur instruktionen ska förstås och tolkas.

I elevintervjuerna anser några elever att på vissa lektioner i svenska bör läraren oftare ge tydligare instruktioner, så att det till exempel tydligare framgår vad eleverna ska göra och när de ska vara klara med en arbetsuppgift i svenska. Nu tycker eleverna att de i stället ofta skriver av lärarens instruktioner (som till exempel visas på OH-apparat eller på tavlan), utan att riktigt ha förstått. Flera elever uppger också att de önskar en bättre struktur på lektionerna i svenska med tydligare inledningar och avslutningar.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Struktur och organisation* uppvisar mestadels svagheter. Lektionernas inledningar och avslutningar behöver förbättras och bli en mer framträdande del av lektionerna. En lektion ska också i sin struktur ge utrymme för elevinflytande, men tydligare inledningar och avslutningar behöver enligt Skolinspektionens bedömning inte stå i motsättning till detta. Vidare behöver lärarna bli bättre på att ge tydliga och klara instruktioner till eleverna. Sammanfatt-

Rapport

2012-02-27

6 (18)

Dnr 40-2011:1833

ningsvis kan en ökad grad av struktur och tydlighet vara ett stöd för elevernas lärande och lärarnas genomförande av undervisningen.

Individanpassning, variation och utmaning

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren anpassar undervisningen till elevgruppen
- läraren skapar gynnsamma förutsättningar för elevernas kognitiva utveckling genom samtalsstrukturen i klassrummet
- läraren ser till att elever med behov av särskilt stöd under lektionen får sådant

Skolinspektionens bedömning

På de observerade lektionerna anpassas undervisningen i varierande grad efter elevernas skilda behov och förutsättningar. Ett exempel på individanpassning är att på vissa av lektionerna har eleverna utifrån eget intresse fått läsa en valfri skönlitterär bok, som de sedan ska redovisa. Ett annat exempel är att eleverna har fått läsa dagstidningar och själva fått ta fram vilka olika typer av texter som kan finnas i en dagstidning, samt fått i läxa att ta med sig en tidningstext till nästa lektion. Ett tredje exempel är att eleverna vid grammatikundervisning fått välja ifall de vill arbeta med övningsuppgifter på en stencil, eller utforma tankekartor som beskriver och klargör olika satsdelar. En av lärarna i svenska uppger i lärarintervjun att denne ändrar innehållet och arbetssättet på lektionerna efter elevernas önskemål och behov, och ofta utgår från elevernas förkunskaper och tidigare erfarenheter.

På andra observerade lektioner är graden av individanpassning lägre. Innehållet och arbetssättet på lektionerna är utformat efter klassen som helhet. Exempel som ska konkretisera undervisningsinnehållet är ofta utformade av läraren på förhand, och alla elever arbetar ofta med samma övningsuppgifter. Det har vid sådana tillfällen varit svårare att se att undervisningen utgår från att eleverna har olika sätt att lära, och olika intressen och behov.

Lektionsobservationerna visar att arbetssättet på lektionerna i svenska ofta utgörs av genomgångar och instruktioner i helklass eller att eleverna arbetar enskilt med olika arbets- och övningsuppgifter. Diskussioner eller arbete parvis eller i smågrupper har däremot inte förekommit. På några lektioner har större delen av lektionstiden utgjorts av enskilt arbete. Vissa elever uppger i elevintervjuer att de efterlyser en ökad variation i arbetssättet i ämnet svenska, eftersom lektionerna består alltför mycket av enskilt arbete.

Lektionsobservationerna visar att lärarna i svenska försöker hjälpa och stötta de elever som har svårt att förstå eller som behöver hjälp inom ramen för den ordinarie undervisningen. På skolan finns en grupp av speciallärare och specialpedagoger som också ger råd och tips till lärarna hur de kan anpassa undervisningen till elevers olika behov och förutsättningar. Speciallärarna och specialpedagogerna kartlägger och utreder också elevernas eventuella behov av särskilt stöd i undervisningen. Lektionsobservationerna visar att högpresterande elever som har lätt att lära behöver få större utmaningar och stimulans, så att de kan nå längre i sin kunskapsutveckling i svenska. Vissa elever ger också i elevintervjuer uttryck för önskemål om att få mer utmaningar från lärarens sida för att nå längre i sin kunskapsutveckling.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *individanpassning, variation och utmaning* uppvisar fler svagheter än styrkor. Svagheter är att undervisningen ibland inte alls eller i låg grad karaktäriseras av individanpassning efter elevernas skilda intressen, behov och förutsättningar. Skolinspektionen bedömer att undervisningen i vissa fall behöver varieras i högre grad för att bland annat öka motivationen och intresset hos eleverna. Styrkan inom granskningsaspekten är att lärarna till viss del anpassar undervisningen efter elevernas olika förkunskaper, intressen och behov.

Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren involverar alla elever
- läraren ger möjligheter till inflytande och eget ansvar
- läraren skapar förutsättningar för elevernas aktivitet och engagemang
- läraren använder sig av formativ bedömning under lektionen
- läraren ger eleverna tillfälle att reflektera över undervisningen och sitt lärandet

Skolinspektionens bedömning

Lektionsobservationer visar att det varierar i vilken grad som eleverna ges möjlighet till inflytande över undervisningen. På vissa lektioner integrerar läraren elevinflytandet i undervisningen, så att lektionens innehåll och arbetsformer inte är helt bestämda på förhand utan kan komma att modifieras efter elevernas önskemål. Ett exempel är att eleverna och läraren för en diskussion på en av lektionerna om hur ofta de ska läsa en skönlitterär bok, hur boken ska väljas och hur eleverna ska redovisa. På andra lektioner är utrymmet för eleverna att påverka undervisningen på lektionen, eller kommande lektioner, dock lågt.

Lärarna uppger i lärarintervjuer att de försöker beakta elevernas synpunkter och ifall eleverna har konstruktiva förslag tar lärarna hänsyn till det. Eleverna ger uttryck för

Rapport

2012-02-27

8 (18)

Dnr 40-2011:1833

olika uppfattningar när det gäller elevinflytandet. Vissa elever uppger att läraren lyssnar på dem och att de kan påverka undervisningens utformning ganska mycket. Andra elever menar att de har inget eller lågt inflytande, och att de önskar att få vara mer delaktiga i planeringen av undervisningen.

Eleverna aktiveras på lektionerna genom olika arbets- och övningsuppgifter. På vissa lektioner ligger tyngdpunkten på att eleverna arbetar enskilt med olika övningsuppgifter. På andra lektioner är eleverna mer aktiva när det gäller att diskutera och resonera kring undervisningsinnehållet. I lärarintervjun framhåller också en av lärarna att det är viktigt att eleverna är aktiva och att läraren också lär sig av eleverna.

Lektionsobservationerna visar att det i låg grad förekommer att eleverna ges tillfälle att utvärdera och reflektera kring undervisningen. Ibland finns vissa ansatser till detta i slutet av lektionerna, men eleverna ges inte riktigt utrymme att få tänka till kring detta. I lärarintervjuer uppger lärarna att de ofta brukar ha korta muntliga utvärderingar i slutet av lektionerna, där eleverna och lärarna tillsammans reflekterar kring lektionen eller arbetsområdet.

Lektionsobservationerna visar att så kallad formativ bedömning³ förekommer i låg grad på lektionerna. Vissa ansatser till muntlig återkoppling på elevernas prestationer görs, till exempel när eleverna svarar på lärarnas frågor. I elevintervjuer uppger eleverna att de ibland brukar få skriftliga kommentarer på inlämnade uppgifter om hur väl de lyckats och hur de kan nå längre. Eleverna önskar dock i högre grad få återkoppling på hur väl de lyckats med en uppgift i relation till kunskapskraven/målen, och tips och råd om vad de kan göra för att nå längre i ämnet. I lärarintervjun uppger också lärarna i svenska att återkoppling och feedback är ett utvecklingsområde som de skulle behöva arbeta mer med. Den framåtsyftande delen i de individuella utvecklingsplaner som Skolinspektionen tagit del av är av blandad kvalitet, eftersom bland annat kopplingen till målen är obefintlig eller mycket svag i flera av dessa dokument.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward* uppvisar fler svagheter än styrkor. Den centrala svagheten är att den formativa bedömningen behöver utvecklas inom ämnet svenska. Viss återkoppling till eleverna sker, men Skolinspektionen vill särskilt framhålla betydelsen av att kunskapsmålen/kunskapskraven mer systematiskt kommer i förgrunden när lärarna bedömer elevernas kunskaper och ger tips/råd om hur de kan nå längre i sin

³ Med "formativ bedömning" avses att läraren ger återkoppling på elevernas prestationer (feedback) i relation till kunskapskraven/målen, och sedan också ger vägledning i hur eleven kan förbättra sina möjligheter att nå kunskapskraven/målen (feedforward).

kunskapsutveckling. Elevinflytandet bedömer Skolinspektionen vara svagt i vissa klasser, medan det är betydligt mer framträdande och snarare starkt i andra klasser.

Rapport

2012-02-27

10 (18)

Dnr 40-2011:1833

Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

Skolans övergripande arbete med läsundervisning

Exempel på utgångspunkter vid granskningen

- Rektorn ser till att det förekommer pedagogisk samverkan i syfte att stödja elevernas långsiktiga läsutveckling.
- Rektorn tar ansvar för att skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
- Eleverna har tillgång till skolbibliotek som används aktivt i läsundervisningen
- Rektorn utvärderar och omprövar regelbundet de särskilda stödinsatser som ges
- Rektor ger lärarna möjlighet till kompetensutveckling med inriktning mot läsprocessen
- Rektorn tar ansvar för att eleverna får det garanterade antalet undervisningstimmar i svenska som timplanen anger
- Rektorn tar ansvar för att lärarna har förutsättningar i form av läromedel, datorer, resurser osv.
- Eleverna känner till kursplanens mål, vet vad de ska kunna och vad de kan
- Läroplan och kursplan används som utgångspunkt i undervisningen
- Skolan arbetar med ämnesövergripande studier
- Lärarna utgår vid bedömning och betygssättningen i ämnet svenska från de nationella målen i kursplanen och från betygskriterierna

Rektorn uppger att den pedagogiska samverkan mellan lärarna i svenska behöver utvecklas. Den finns i viss grad, men skulle kunna förbättras. Lärarna i svenska menar att de inte samverkar i någon högre grad med varandra när det gäller planering och undervisningens utformning. Däremot framhåller lärarna att de har arbetat en hel del ämnesövergripande tidigare i form av olika projekt.

Lärarna anser att skolbiblioteket används på ett bra sätt i undervisningen i svenska. Ibland används också det näraliggande kommunbiblioteket. Lärarna och en del elever menar dock att urvalet av skönlitteratur i dagsläget är för begränsat. Det finns skönlitteratur som riktas till ungdomar, men böckerna är för gamla och nyare skulle behöva införskaffas.

Rektorn sitter med i elevvårdsteamet, där elevvårdsärenden som berör elever eventuella behov av särskilt stöd behandlas. Specialpedagogen, som sitter med i elevvårdsteamet, uppger att rektorn är insatt och medverkar i de diskussioner som handlar om det särskilda stödets utformning och utvärdering.

När det gäller fortbildning inom området läsutveckling har lärarna, enligt rektorn, fått detta via ett kommunövergripande läsprojekt som hette "Läs i Säter". Detta projekt pågick under tre år och innefattade läsförståelse i alla skolämnen. Lärarna uppger att de i övrigt utbildar sig inom läsundervisning på eget initiativ.

Rektorn och lärarna uppger att några specifika läroböcker som basläromedel inte används i ämnet svenska, utan lärarna använder många olika typer av material och texter inom de olika arbetsområdena i ämnet. Totalt finns två så kallade smart-boards i skolans lektionssalar. I varje lektionssal finns två stationära datorer. På skolan finns också en datorsal där eleverna till exempel kan skriva texter eller söka information på Internet. Rektorn och lärarna anser dock att skolans datorer (särskilt de i klassrummen) är ganska gamla och av undermålig prestanda.

När det gäller kunskapsmål och kunskapskrav uppger lärarna att dessa anges i de pedagogiska planeringarna som görs i anslutning till de olika arbetsområdena. Lärarna uppger dock att arbetet med att formulera tydliga mål, och att förklara dessa för eleverna, kan utvecklas ytterligare. Vissa elever uppger att lärarna brukar visa betygskriterierna och kunskapskraven för dem och förklara dessa om eleverna frågar, medan andra elever uppger att de inte tydligt får veta i förväg vilka kunskapskrav de ska bedömas mot.

Rektorn uppger att eleverna får det garanterade antalet undervisningstimmar i svenska som timplanen anger. Dokumentstudier och lektionsobservationer visar att läroplan och kursplan används i undervisningen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Skolans övergripande arbete med läsundervisning* uppvisar fler styrkor än svagheter. Styrkorna är bland annat att eleverna har tillgång till ett skolbibliotek som används i undervisningen, att rektorn är med och utvärderar de särskilda stödinsatserna till eleverna, att eleverna får de garanterade antalet undervisningstimmar i svenska och att lärarna utgår från de nationella styrdokumentet i undervisningen och i bedömningen i svenska. Svagheter är att den pedagogisk samverkan mellan lärarna i svenska är svag, att lärare och elever uppger att skolans datorer (särskilt i klassrummen) är något föråldrade samt att mål och kunskapskrav inte är tydliga för alla elever.

Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

Finns exempel på

- skönlitteratur
- sakprosatexter
- texter som kombinerar ord, bild och ljud och deras dramaturgiska komponenter

Rapport

2012-02-27

12 (18)

Dnr 40-2011:1833

- kombinationer av olika texttyper
- texter från läromedel, andra skolämnen
- texter från digitala media
- texter producerade av lärare
- texter valda utifrån elevernas intressen erfarenheter och behov
- texter med autentiskt syfte som ligger bortanför elevens färdighet

Skolinspektionens bedömning

Lektionsobservationer visar att eleverna exempelvis fått arbeta med att identifiera vilka olika typer av texter som kan finnas i dagstidningar. Eleverna har fått bläddra och studera olika typer av dagstidningar, och utifrån vad de kommit fram till har läraren skrivit upp de olika texttyperna på tavlan. Eleverna har sedan fått i läxa att till nästa lektion ta med sig en egen texttyp från en dagstidning. Vidare har eleverna gjort muntliga redovisningar inför klassen av en valfri skönlitterär bok som de läst.

Lärarna i svenska uppger i intervjuer att eleverna får läsa dikter, noveller, hela romaner och utdrag ur romaner. Eleverna har också fått arbeta med olika typer av tidningstexter och argumenterande texter såsom insändare och ledare. Elever uppger i intervjuer att de läst skönlitterära texter i form av dikter, noveller, romaner, fantasy och deckare. Eleverna uppger också att de arbetat med tidningstexter.

Lektionsobservationer, och intervjuer med elever och lärare, visar att de texter eleverna får läsa huvudsakligen knyter an till deras intressen och behov. På lektionerna har eleverna fått utrymme att själva välja tidningstexter och skönlitterära texter som de har ett personligt intresse eller en nyfikenhet inför. Lärarna uppger att de försöker utgå från vad eleverna vet och kan, och lyssna på konstruktiva önskemål från dem. Vissa elever uttrycker dock i intervjuer att de har svårt att tillgodogöra sig en del äldre texter från till exempel 1800-talet, eftersom de inte riktigt förstår dem och har någon relation till dem.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?* är huvudsakligen starkt. Styrkorna är att eleverna får läsa en bred uppsättning texter och att texterna ofta knyter an till elevernas olika intressen och behov.

Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- lärarna anpassar undervisningen efter textens syfte och karaktär
- läraren ger eleverna förutsättningar att utveckla olika lässtrategier
- läraren utgår från elevernas intressen och erfarenheter

- läraren utgår från elevernas behov vid bearbetning av text

Skolinspektionens bedömning

De observerade lektionerna visar att eleverna arbetat med tidningstexter genom att själva välja ut exempel på olika typer av texter de funnit i olika dagstidningar. Sedan eleverna själva valt ut olika texttyper har läraren sammanfattat detta i helklass genom att skriva upp texttyperna på tavlan. Därefter har läraren fört en gemensam diskussion i helklass kring de texttyper denne skrivit upp på tavlan.

Andra observationer från lektionerna visar att eleverna har fått redovisa de skönlitterära böcker de läst. I detta har ingått att eleven har berättat om författaren och dennes litterära produktion, samt recenserat den bok eller de böcker av författaren eleven läst. De övriga eleverna i klassen har också, under eller efter redovisningen, getts tillfälle att ställa frågor eller bidra med egna reflexioner.

I lärarintervjun uppger en av lärarna att eleverna arbetet en hel del med studieteknik. När eleverna läst romaner har de fått göra tankekartor kring innehållet i boken och skriftliga bokrecensioner. I samband med romanläsningen har eleverna också skrivit läslogg. En annan lärare uppger att när ett arbetsområde, där det ingår läsning, påbörjas brukar denne börja med att läsa korta texter högt för eleverna. Läraren tar då upp uppbyggnad, struktur och typiska drag i den aktuella texttypen.

Lärarna framhåller också att de tar upp olika textgenrer i svenskundervisningen och att det därför finns en systematik i textbehandlingen. Vidare uppger lärarna att förförståelse, i form av vad eleverna kan och vet inom ett ämnesområde, är viktigt i svenska.

Eleverna uppger i intervjuer att de i läsundervisningen bland annat arbetat med bokrecensioner (muntliga och skriftliga) och boksamtal. I samband med läsning av skönlitteratur brukar eleverna få svara på analysfrågor som antingen läraren eller de själva formulerat. Eleverna arbetar ofta i helklass eller med individuella uppgifter – däremot förekommer arbete parvis eller i smågrupper inte lika ofta. När det gäller anpassning av textbearbetningen till elevernas olika förutsättningar går elevernas åsikter isär. Vissa elever anser att läraren är bra på att förklara och ge en förståelse för de texter som ska behandlas. Andra elever uppger att läraren behöver utveckla arbetet med att förklara och sätta in de texter de ska läsa, speciellt äldre texter, i ett sammanhang.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper?* uppvisar fler styrkor än svagheter. Styrkorna är att en rad olika sätt att bearbeta och de olika textgenrerna används i undervisningen. Dessa olika sätt att bearbeta texterna i undervisningen innebär också att eleverna ges olika behov, erfarenheter och intressen ofta tas tillvara. En svaghet är att vissa elever uppger att läraren behöver utveckla arbetet med att ge en förförståelse till texten behöver utvecklas.

Rapport

2012-02-27

14 (18)

Dnr 40-2011:1833

Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Läraren använder sig av olika digitala medier i sin läsundervisning
- Läraren ger eleverna genom undervisningen kunskap om olika digitala medi-ers språk och funktion
- Läraren ger eleverna möjlighet att söka information via digitala medier samt ger dem verktyg för att kunna kritiskt granska internet och olika digitala me-dier

Skolinspektionens bedömning

På hälften av de observerade lektionerna har undervisningen handlat om grammatik och eleverna har på en stor del av lektionerna arbetat med grammatikövningar. På res-terande lektioner har eleverna gjort muntliga bokredovisningar eller arbetat med tid-ningstexter. Skolinspektionen har därför bedömt att det inte varit relevant att i lekt-ionsobservationerna värdera i vilken grad som eleverna fått arbeta med digitala text-förmedlande medier, på ett sätt som gör att eleverna utvecklar en kunskap om digitala medi-ers språk och funktion samt tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap.

I lärarintervjun uppger en av lärarna att de har tillgång till AV-media och att de brukar integrera filmvisning när skönlitteratur behandlas. När eleverna läser en gemensam bok i klassen, och boken har filmatiserats, brukar eleverna få i uppgift att jämföra inne-hållet i filmen med boken. Det förekommer också att eleverna får se på TV-program i anslutning till att vissa författare eller textgenrer behandlas. Lärarna har också möjlig-het att boka datasalen, så att eleverna kan skriva texter och söka information på Inter-net. I elevintervjuer uppger också eleverna att de brukar få se film och TV-program i svenskundervisningen, och att de brukar få jämföra bok och film.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala medi-ers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och vär-dera olika källor och budskap?* är huvudsakligen starkt. Film och TV-program brukar ofta integreras i läsundervisningen, och ett vanligt inslag är att eleverna får jämföra den bok de läst med filmatiseringen av den. Det ska dock framhållas att denna sammanfattande bedömning bygger på ett underlag där inga lektionsobservationer ingår.

Följer skola/läraren systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Läraren/skolan följer upp elevernas förmåga att läsa förstå och tolka och bearbeta olika texttyper
- Läraren/skolan tar tillvara resultatet av uppföljningen för att förbättra läsundervisningen

Skolinspektionens bedömning

Rektorn, speciallärarna och specialpedagogen uppger att elevernas läsförmåga testas i årskurs 7 med hjälp av diagnostiseringsmaterialet DLS. Resultaten sammanställs av specialpedagogen i syfte att identifiera elever som kan ha svårigheter med sin läsförmåga och därför kan vara i behov av särskilt stöd när det gäller läsning.

Lärarna i svenska uppger i intervjuer att de önskar få tillgång till resultaten från DLS-testerna. Nu återförs inte DLS-resultaten automatiskt från specialpedagogen till lärarna i svenska, utan lärarna uppger att de kan få veta resultaten ifall de frågar specialpedagogen. Då lärarna i svenska inte har fått tillgång till DLS-resultaten har de inte heller följt upp elevernas läsförståelse på ett systematiskt sätt. Uppföljningen av elevernas läsförståelseförmåga sker i dagsläget mer sporadiskt när läsundervisning behandlas i svenskundervisningen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Följer skola/läraren systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?* uppvisar fler svagheter än styrkor. Styrkan är att skolan följer upp alla elevers läsförståelse i början av deras skolgång på Klockarskolan, i syfte att identifiera elever i behov av särskilt stöd i läsningen. Svagheter är att resultaten av testerna inte per automatik överförs till lärarna i svenska. Detta medför att lärarna inte får möjlighet att förstå vilken nivå eleverna läsförmåga ligger på i klasserna, och därmed använda testresultaten som verktyg för hur de ska planera och lägga upp läsundervisningen.

Rapport

2012-02-27

16 (18)

Dnr 40-2011:1833

Bakgrundsuppgifter om Klockarskolan

Klockarskolan skola ligger i centrala Säter i Sätters kommun. På skolan bedrivs undervisning för årskurs 7-9. Läsåret 2011/12 finns 278 inskrivna elever på skolan och 43 anställda, varav 33 är undervisande lärare. Lärarna är organiserade i tre arbetslag, där varje arbetslag leds av två arbetslagsledare. Skolans elevvårdsteam träffas en gång i veckan och består av rektor, biträdande rektor, specialpedagog, kurator och skolsköterska. Till varje arbetslag är specialpedagogen och en speciallärare knuten.

Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med Skolinspektionens ämnesgranskningar är att belysa och bedöma om undervisningen överensstämmer med läroplanens och kursplanernas mål och riktlinjer och om undervisningen bedrivs på ett effektivt sätt, det vill säga bidrar till att elevernas kunskaper utvecklas så långt som möjligt inom ramen för givna mål.

I denna granskning riktas särskilt fokus mot kvaliteten i läsundervisningen i ämnet svenska och hur skolorna följer upp och utvecklar elevernas läsförmåga och läsförståelse under grundskolans avslutande årskurser. Enligt flera forskare finns det ett klart samband mellan betyg som elever i de senare åren i grundskolan får och elevernas läsförmåga vilket gör detta angeläget. I granskningen är mer preciserat följande frågeställningar centrala:

Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?

Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper?

Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap?

Följer skolan systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?

Utöver ovanstående frågeställningar granskas även allmänna undervisningskvaliteter. Granskningen genomförs genom att följande aspekter på undervisningens kvalitet belyses:

Struktur och organisation

Individanpassning, variation och utmaning

Trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward

Metod och material

Valet av metoder utgår från det övergripande syftet med ämnesgranskningar och den aktuella granskningens frågeställningar samt aspekter på allmänna undervisningskvaliteter. De observationsscheman, elevenkäter och intervjuguider som behandlas utarbetas med utgångspunkt från forskning om läsundervisning, den gällande läroplanen och kursplanen för svenska. Nedan beskrivs de metoder som kompletterar och förstärker varandra för att besvara projektets frågeställningar.

Dokumentstudierna ger en inblick i skolans organisation och arbete med läsundervisning i ämnet svenska. Resultat från elevernas nationella ämnesprov i läsförståelse och betygsresultat i ämnet svenska, lärarnas utbildning och kompetensutveckling, hur skolan arbetar utifrån styrdokumentet när det gäller läsundervisning, vilka textmaterial skolan använder sig av samt hur man systematiskt arbetar med att följa upp, utvärdera och utveckla läsundervisningen undersöks genom dokumentstudier. Dokumentstudierna förbereder även inspektörerna för skolbesöket och ger underlag för att ställa frågor.

Genom strukturerade lektionsobservationer granskas undervisningens kvalitet när det gäller arbetet med läsundervisning samt allmänna undervisningskvaliteter. Klassrumsobservationer är en viktig metod för att kunna se samspelet mellan lärare, elev och lektionens innehåll. Observationerna ger underlag för att besvara projektets frågeställningar men också hur läroplanens och kursplanens mål och riktlinjer avspeglas i undervisningen. Det finns en risk att inspektörerna under klassrumsobservationerna inte kommer att se någon läsundervisning. För att undvika detta informeras skolorna om syftet med granskningen och de centrala frågeställningarna. Skolan och lärarna får då möjlighet att förbereda sig för granskningen så att inspektörerna får en möjlighet att se hur skolan arbetar med läsundervisning. En möjlighet/risk är att inspektörerna får se en undervisning som i normalfallet inte bedrivs. Skulle undervisningen visa sig ha en hög kvalitet har en del av syftet med granskningen uppnåtts. Bedrivs det däremot inte någon läsundervisning är det viktigt att de allmändidaktiska inslagen i undervisningen observeras och bedöms genom att allmänna undervisningskvaliteter granskas.

Läraren ska i förväg ge observatörerna en lektionsplanering samt uppgifter om elevsammansättningen i klassen. Under lektionsobservationerna värderas ett antal kriterier som kan anses vara positiva exempel av en aspekt av läsundervisning. Detta görs i ett observationsschema som innehåller många olika aspekter av läsundervisningen och av allmänna undervisningskvaliteter. Observationerna av hela lektioner utförs av två inspektörer som under lektionen för löpande anteckningar. I direkt anslutning till lektionen fyller inspektörerna enskilt i sina observationsscheman. Därefter diskuterar de sina bedömningar och sammanställer detta i ett gemensamt observationsschema.

Rapport

2012-02-27

18 (18)

Dnr 40-2011:1833

I samband med klassrumsobservationerna intervjuas undervisande lärare kort före och efter lektionen utifrån en frågeguide. Observationerna är också vara ett underlag för elev- och lärarintervjuerna.

Intervjuer med elever, lärare och rektor ger tillsammans med övriga metoder en helhetsbild av läsundervisningen i skolan av de faktorer som kan ha betydelse för lärandet. Frågor om lässtrategier, läsmiljöer, anpassning av läsundervisningen, lärarnas kompetens och erfarenhet samt hur skolan systematiskt utvecklar läsundervisningen är viktiga för att komplettera det man sett i undervisningen och i dokumenten. Såväl elever som lärare och rektor kommer att, vid intervjuerna, få besvara frågor utifrån ett frågeformulär. Samtliga lärare som undervisar elever i årskurserna 7–9 i ämnet svenska på aktuell skola intervjuas. Om det finns speciella ämnesansvariga i ämnet så som specialpedagoger eller motsvarande ansvariga för stöd kommer även de att intervjuas. Elever till intervjuerna väljs ut från alla klasser i respektive årskurser. Både pojkar och flickor, samt elever med svensk respektive utländsk bakgrund, ska ingå. Medverkan är dock frivillig.

Elevenkäter ska ses som en metod att få kompletterande svar på de centrala frågeställningarna. Enkäterna kan ge exempel på vilka texter eleverna får ta del av, om eleverna får läsa texter utifrån erfarenhet, intresse och behov samt om eleverna har tillgång till texter genom olika medier. Dessutom kan det ge en bild av om svaren skiljer sig åt mellan pojkar och flickor. Elevenkäten genomförs bland en slumpvis uttagen klass/grupp elever födda 1996 i varje skola vilka deltagit i någon av de observerade lektionerna. Enkäter till lärare och rektor används inte. Istället får rektorn och lärarna ett antal frågor i förväg utifrån de centrala frågeställningarna för att kunna förbereda sig inför intervjun